

KINNIPEETAVATE TAASÜHISKONNASTAMINE IT-LAHENDUSTE TOEL JA AMETNIKE ROLL SELLES

LIIS TOOM, TIINA UNUKS

Võtmesõnad: vanglateenistus, taasühiskonnastamine, innovatsioon, digioskused, katsetamine avalikus sektoris

DOI:

Ülevaade. Artikkel on kvalitatiivne uurimus, mis annab ülevaate digiteenuste võimaldamisest kinnipeetavatele eesmärgiga neid paremini taasühiskonnastada. Andmete kogumiseks tehti poolstruktureeritud intervjuud nii ametnike kui kinnipeetavatega. Uurimuse eesmärk oli saada paremad teadmised selle kohta, mida kinnipeetavad ning ametnikud digiteenuste paremaks kasutuselevõtuks vajavad. Tulemused näitasid, et nii ametnikud kui kinnipeetavad mõistavad digilahenduste kasutuselevõtu vajalikkust, kuid suurem hirm on vanemaealiste ning pikema staažiga ametnike ning vanemaealiste kinnipeetavate hulgas. Lisaks tekkis kindlus, et taoliste muudatuste elluviimisel on mõistlik kõigepealt katsetada, enne kui digilahendused kõigile kättesaadavaks teha.

INMATES' RESOCIALIZATION THROUGH IT SOLUTIONS AND THE ROLE OF PRISON OFFICIALS

LIIS TOOM, TIINA UNUKS

Keywords: prison service, reintegration, innovation, digital skills, experimentation in the public sector

Overview. The article is a qualitative study providing an overview of the initial facilitation of digital services for inmates with the aim of enhancing their reintegration into society. Semi-structured interviews were conducted with both officials and inmates to gather data. The research aimed to gain better insights into what inmates and officials need for the improved implementation of digital services. The results indicated that both officials and inmates recognize the necessity of adopting digital solutions, but there is a greater apprehension among older and more experienced officials, as well as among older inmates. Additionally, there was a consensus that implementing such changes should first undergo experimentation before making digital solutions universally available.

SISSEJUHATUS

Euroopa Komisjoni „Innovatsioonihangete suunistes“ (2021) seisab, et avalikus sektoris on uuenduslik mõtlemine ja innovatsioon oluline – riik saab toetada innovatsioonipoliitika elluviimist ning võimaldada uusi lahendusi. Otto (2023) on toonud välja, et COVID-19 ja sellest tulenev digitaalne ümberkujundamine on esitanud nii väljakutseid kui ka võimalusi, kus uue normaalsuse poole liikudes ei saa vanglad töötada samamoodi nagu varem. Seega COVID-19-kriis on toonud muutuse – tekkis vajadus innovatsiooni järele, sh Eesti vanglateenistuses, sest Eesti vanglad peavad samamoodi oma tegevustes minema kaasa ühiskondlike trendidega, mis omakorda annab võimalusi kinnipeetavatele ja seab uusi nõudmisi ametnikele.

Vangistusseaduse (edaspidi VangS) § 6 lg 1 kohaselt on vangistuse üks eesmärke kinnipeetava suunamine õiguskuulekale käitumisele (Vangistusseadus, 2000) ehk taasühiskonnastamine, millest on kirjutatud pikemalt „Juhtumikorraldaja käsiraamatus“ (Durnescu *et al.*, 2023). Oma olemuselt tähendab taasühiskonnastamine sujuvat ühiskonda naasmist. Vanglateenistuse veebilehel (2023) on kirjas, et vangidega tehtava töö eesmärk on taasühiskonnastamine, et aidata säilitada ja luua olulisi ning positiivseid sotsiaalseid kontakte, suurendada toimetulekuvõimet ning mõjutada käituma õiguskuulekalt. Dokumendis „Kriminaalpoliitika põhialused aastani 2030“ on välja toodud, et taasühiskonnastamine on vangla igapäevatöö ja see on kriminaalpoliitika prioriteet (Justiitsministeerium, lk 7).

Taasühiskonnastamise üheks osaks on ka digipädevuste õpetamine ning digilahenduste võimaldamine. Siikarla (2023, p. 5) on toonud välja, et vanglatöö protsessid on lähtunud eelkõige bürokraatlikust paberimajandusest, kuid ülejäänud ühiskond on liikunud peamiselt IT-põhiste teenuste poole. Seega on vaja protsesse vanglas ümber kujundada – uued kaasaegsed IT-lahendused loovad lisavõimalusi resotsialiseerumiseks, sh ka Eestis, andes kinnipeetavatele tahvelarvutid, et tööprotsesse optimeerida ning isikuid taasühiskonnastada.

Antud teemat on oluline uurida, kuna varasemalt pole Eestis kinnipeetavatel, kes pole nende keskmist vanust arvestades piisavalt digiteadlikud, olnud võimalust iseseisvalt tahvelarvuteid digiteenuste kontekstis katsetada – Eesti kogemuse kohta puudub varasem praktika. Ka pole tekkinud kindlat veendumust, **milline võiks olla ametnike roll kinnipeetavate taasühiskonnastamisel digilahenduste toel ning kelle ülesanne peaks olema kinnipeetava toetamine, abistamine ja juhendamine ning kuidas seda teha**. Kuna tahvlite võimaldamine on Eestis esmakordne ja välisriikide praktikast on näiteid (Poulakka, 2019), kus ametnikud ei ole niivõrd suurele muudatusele olnud vastuvõtlikud ja kinnipeetavad pigem on, siis on oluline antud teemat analüüsida

ehk uurida, **milline oli meie vanglaametnike ja kinnipeetavate valmidus digilahenduste kasutuselevõtuks**. Riigid on digilahenduste võimaldamisele erinevalt lähenevad. Artikkel annab ülevaate, mis oli Eesti kogemus tahvlite kasutuselevõtul, st **miks taheti anda kinnipeetavatele tahvlid, mis probleemi taheti lahendada või mida see lahendas**, miks otsustati teha just selliselt, mis olid põhilised raskus- ja probleemkohad. Eesti kogemustest saavad teised õppida, kui see informatsioon on talletatud, st artikliga antakse ülevaade tahvlite väljastamise pilootprojektist ja sellest, **millised olid parimad õppetunnid edaspidiseks**.

Meie hüpotees seoses digilahenduste kasutuselevõtuga on, et:

1. ametnike hirm muutuse ees on suur;
2. vanemad inimesed ja pikema staažiga ametnikud kardavad rohkem;
3. vanemaealistel kinnipeetavatel on probleeme digilahenduste kasutamisel ja nende hirm on suurem;
4. ametnikud ei saa aru muudatuse vajalikkusest;
5. katsetamine õigustab ennast.

Uurimisküsimustele vastuste saamiseks tegime

- kaks ekspertintervjuud justiitsministeeriumi vanglate osakonna (edaspidi JM VO) IT-juhiga ja JM VO taasühiskonnastamise talituse juhatajaga;
- kolm fookusgrupi intervjuud Tartu, Tallinna ja Viru vangla ametnikega;
- ühe fookusgrupi intervjuu kolme vangla juhtidega;
- ühe fookusgrupi intervjuu Tartu vangla kinnipeetavatega, kes keeldusid tahvlite kasutamisest;
- kaks fookusgrupi intervjuud Viru ja Tallinna vangla kinnipeetavatega, kes kasutasid tahvleid;
- küsitlusuuringu Tartu Vangla üksuste ametnikele.

Esimene peatükk annab ülevaate digioskustest, taasühiskonnastamisest ja ametniku rollist, innovatsioonist, katsetamisest ja selle rakendamisest vanglates, taasühiskonnastamisest digilahenduste abil ning tööprotsesside muudatustest Eesti vanglateenistuses (tahvlite võimaldamisest kinnipeetavatele). Peatüki lõpetavad uurimisküsimused. Teine peatükk keskendub uurimismetoodikale ja valimile. Kolmandas peatükis tuuakse välja uuringu tulemused ning neljas peatükk keskendub järeldustele. Artikkel lõpeb kokkuvõttega.

1. TEOREETILISED JA EMPIIRILISED LÄHTEKOHAD

1.1. Digioskused, taasühiskonnastamine ja ametniku roll

Digilahendustega seoses on oluline pöörata tähelepanu kinnipeetavate oskustele. Oskused on oskused, võimed ja muud omadused, mis aitavad saavutada positiivset muutust (Durnescu *et al.*, 2023, lk 10). Kuna oskused ei ole kõigil ühetaolised, on vaja sellele tähelepanu pöörata. Just IT puhul saavad määravaks digioskused. Uurimistöö „Eakad kinnipeetavad Eesti vanglates“ tõi murekohana välja, et vanematel kinnipeetavatel on arvutikasutusoskus madal ja neid tuleks eraldi õpetama hakata, kuna selline muudatus nõuab eakatelt pikka harjumis- ja õppimisaega (Juhkov *et al.*, 2022, lk 20).

Vanglas on isikuid, kes on ühiskonnast isoleeritud juba pikka aega tagasi ning kellel puudub igasugune kokkupuude digilahendustega. Samuti on Eesti vanglates vanemaalisi isikuid, kes paratamatult vajavad tuge. 2022. aasta vanglateenistuse ülevaate kohaselt on kinnipeetavate keskmine vanus kasvutrendis ja 2023. aastaks on üle 55 aasta vanuseid isikuid kõikidest 13%, sh üle 60-aastaseid 6%. Viimase 10 aasta jooksul on üle 55 aasta vanuste kinnipeetavate osakaal kahekordistunud. Ühiskonnas tervikuna on üle 55-aastaste isikute osakaal viimase 10 aasta jooksul suurenenud 4% võrra. Kõige vanem kinnipeetav oli 2023. a alguses 80-aastane. Ehk nii nagu ühiskonnaski, suureneb vanglas vanemaaliste isikute osakaal.

Tabel 1. Vanemate kui 55-aastaste kinnipeetavate osakaalu muutus võrreldes elanikkonnaga tervikuna

AASTA	55+ VANUSES KP ARV KOKKU	55+ VANUSES OSAKAAL KÕIKIDEST KP-ST	60+ OSAKAAL KÕIGIST KP-ST	55+ VANUSES ISIKUTE OSAKAAL ÜHISKONNAS
2014	204	7%	3%	36%
2015	210	8%	3%	36%
2016	216	8%	4%	38%
2017	231	9%	4%	39%
2018	240	10%	5%	39%
2019	248	10%	5%	39%
2020	254	11%	5%	40%
2021	256	12%	6%	40%
2022	246	12%	5%	40%
2023	250	13%	6%	40%

Tabel 2. Vanemate kui 55-aastaste kinnipeetavate vanuseline struktuur

AASTA	VANUSEVAHEMIK 55–60	VANUSEVAHEMIK 61–65	VANUSEVAHEMIK 65+
2014	121	57	26
2015	118	58	34
2016	113	62	41
2017	126	60	45
2018	127	67	46
2019	128	67	53
2020	136	69	49
2021	134	62	60
2022	136	54	56
2023	130	60	60

Lisaks suureneb kinnipeetavate vanus aasta-aastalt. Kui 2000. aastal oli keskmine kinnipeetava vanus 29,5 aastat, siis 2024. aastal on see juba 40,5.

Tabel 3. Kinnipeetavate keskmise vanuse muutus

AASTA	KINNIPEETAVATE ARV	KESKMINE VANUS
2000	4655	29,5
2001	4777	27,7
2002	4775	31
2003	4352	32,4
2004	4576	31,4
2005	4565	31,9
2006	4410	31,7
2007	4319	32
2008	3455	31,3
2009	3656	34
2010	3555	33,5
2011	3393	34,7
2012	3400	37
2013	3285	35,3
2014	3026	36,7
2015	2921	36,5
2016	2681	37,5

AASTA	KINNIPEETAVATE ARV	KESKMIINE VANUS
2017	2658	37,4
2018	2525	37,6
2019	2399	38,6
2020	2450	39,4
2021	2341	39,6
2022	2181	40,3
2023	2053	40,5

Soome uuringus osalenud kinnipeetavad pidasid enda IT-oskuseid väga madalaks (Siikarla, 2023, p. 53) ning tase varieerus olematust kuni piisavani (Siikarla, 2023, p. 62). Norra uuring tõi välja, et kinnipeetavate digipädevused on ebapiisavad (Andvig & Karlsson, 2020, s. 39). Digioskused on tänapäeva ühiskonnas igapäevategevuste juures väga olulised. Vabastamisel peab olema valmis eluks väljaspool vanglat ja see-tõttu peab vangla tutvustama digitaalseid lahendusi järjest enam (Wilhemsson *et al.*, 2017). Digioskusteta inimesed võivad jääda ilma sotsiaalsetest teenustest (Andvig & Karlsson, 2020, s. 24). Seda muutust peab nüüdne vanglateenistus suutma pakkuda.

1.2. Innovatsioon, katsetamine ja rakendamine vanglates

Suuri muutusi on mõistlik ellu viia agiilselt, väikeste sammudega, piloteerides ja kaa-sates – sidusrühmade kaasamist peetakse oluliseks, kuna see võimaldab teha targe-maid otsuseid ja nutikamaid lahendusi (Mändmets, 2015, lk 11).

Avaliku sektori innovatsioon on uuenduste loomine ja rakendamine avalike teenuste osutamiseks ehk avalike hüvede loomiseks ja tagamiseks. Innovatsioon avalikus sek-toris peaks olema üheks põhitegevuseks, selgrooks planeerimisel, kuna see aitab parandada avalike teenuste tulemuslikkust ja tõsta avalikku väärtust, vastata paremini elanike ootustele ja kohanduda kasutajate vajadustega, suurendada teenuste tõhu-sust ja minimeerida kulusid. Avaliku sektori asutus ei pane oma uksi kinni, kui nad ei suuda uusi ideid või lahendusi välja töötada. Nimelt ei ole ju eesmärgiks kasumi tee-nimine, vaid ühiskonna teenimine (Mulgan & Albury, 2003). Seega võiks eesmärk olla eeskuju näitamine, uute lahenduste kasutelevõtt ning innovatsioon. Siinkohal on Eesti vanglateenistusel võimalus olla heaks eeskujuks teistele riigiasutustele.

Peame rohkem mõtlema sellele, et vanglatel on vaja pakkuda sarnast elu, mis on vabaduses. Tegevused vangla keskkonnas peaksid olema mõtestatud, toetama õppi-

mist ning soodustama vabanemist. Kõike seda saab IT pakkuda, kuid selle käigus tuleb teha teistsugust sisulist tööd ja vange IT-lahenduste kasutamisel toetada.

Hea disain on selline, kus on keskendunud kasutaja probleemide ja vajaduste lahendamisele, kasutajamugavusele ja süsteemi lihtsusele (Tooman *et al.*, 2023, lk 438). Koit (2023, lk 63) on välja toonud, et kui juhtimiskultuur on autoritaarne või vanamoeline ja töötajad kardavad vigu teha, võib kergesti tekkida hirm muutuste ees ning võimetus ise otsuseid vastu võtta. Üheks võimaluseks, kuidas muudatusi kergemini ellu viia, on osapoolte kaasamine projekti võimalikult varajases staadiumis. See vähendab vastu-seisu ja osalejate usaldus projekti suhtes on suurem.

1.3. Taasühiskonnastamine digilahenduste toel ja tööprotsesside muudatused Eesti vanglateenistuses (tahvlite võimaldamine kinnipeetavatele)

1.3.1. Projektide ülevaade

2023. aastal valmis kaks struktuurfondide rahastatud projekti: infrastruktuuri arendamine ja projekt, kus digitaalne kohtutoimik on kinnipidamisasutuses viibivale isikule kättesaadav (edaspidi VAET).

Kolme vangla eluosakondades ja kambrites puudus seni võrguteenuse kasutamise võimalus ning kogu suhtlus toimus paberil postiteenuse vahendusel, protsessi olid kaasatud vanglaametnikud, kes pidid tegelema nii printimise, dokumentide edastamise, tutvustamise kui ka dokumentide tagastamisega. Selline protsess oli ressursimahukas ja pikendas kohtumenetluse aega. Infrastruktuuri projekti tulemusena loodi juhtmevaba võrguühendus Tallinna, Tartu ja Viru vanglas (WiFi-seadmed, *switching* ja kaabelduse paigaldus). Projekt oli eelduseks, et kinnipeetavad saaks kasutada neile kohandatud tahvelarvutites erinevaid e-teenuseid (nt e-pood, videokohtumised vms).

Tahvlite kasutuselevõtt ja VAET projekti valmimine vähendas kohtute ja vangla kulusid. Eesmärk oli ka efektiivsem andmevahetus ja suhtlus eri osapoolte vahel (riik, kinnipeetavate lähedased, poeteenuse pakkuja). Seni ei olnud kinnipeetavatel võimalik e-teenuseid kasutada. Nad said küll VangS § 31¹ kohaselt kasutada vanglateenistuse poolt selleks kohandatud arvutites internetti (mille kaudu on vanglateenistuse järelevalve all võimaldatud juurdepääs VangS §-s 31¹ loetletud veebilehtedele), kuid keelatud on olnud juurdepääs veebilehe osale, mis võimaldab elektroonilist suhtlemist.

Mittesihipärase kasutamise vältimiseks loodi võrgutasemel *whitelist* lubatud aadressidest, mida kinnipeetavad saavad kasutada ja mida haldab infrastruktuuri administraator. Lisaks rakendati vangla ja Riigi Info- ja Kommunikatsioonitehnoloogia Keskuse

(edaspidi RIT) turvameetmeid. Tagatud on seadmetes tegevuste logimine ning ka võrgu tasemel on tegevused ja liiklus jälgitav.

Juhtmevaba võrgu ehitamine vanglatesse lõi lisaks tööprotsesside optimeerimise (sh kulude kokkuhoiu) ja taasühiskonnastamise (digioskuste arendamine, kontaktide suurenemine) aspektile eeldused kohtumenetluste kiirenemiseks ja paberivabaks üleminekuks, lähedaste (ja advokaatide) transpordikulude vähenemiseks, e-poe teenuse käivitamiseks.

Projekti eesmärk oli kohandada ja võtta esialgu piloteerimise korras Tallinna vangla ühe või mitme üksuse kinnipeetavatele kasutusele kärbitud funktsionaalsusega e-toimiku lahendus. Selle valiku kasuks rääkis asjaolu, et avalik e-toimik on olemasolev rakendus, mis on justitšsüsteemis laialt kasutuses ning kus on vajaminev funktsionaalsus olemas. Rakendus pidi vastama vangla turvanõuetele, vangid ei tohtinud saada rakenduse kaudu teha keelatud tegevusi (nt rakenduse kaudu omavahel suhelda).

Enne piloodi käivitamist korraldati vaatlus, tehniline piloteerimine viiele Tartu vangla vangile. Selle raames vaadeldi koos *UI/UX* inimesega kasutajat ja tahvli ekraani ning salvestati sõnavõttud. Eesmärk oli saada kasutajatelt teadmisi, mida kliendid vajavad, et süsteemi kasutusmugavus oleks erineva digipädevusega kinnipeetavatele piisav, et nad saaksid teenuste kasutamisega võimalikult lihtsasti hakkama. Kasutuskogemusel on eri etapid, nt teenusest teadlikuks saamine, teenuste võrdlemine, teenuse kasutamine jne, aga kasutuskogemus on oluline isegi kinnises süsteemis, kus isikutel on teenuste kasutamisel piiratud valik (Koit, 2023, lk 38–39). Teenuse kasutajat tuleb võtta kui koostööpartnerit, kellela teenust toota ei saa (Koit, 2023, lk 37) ning kelle arvamus on seega oluline. Vaatlus tõi välja, et kasutaja vilumus sõltus nii varasemast arvuti (sh tahvel) kasutuskogemusest, kui ka e-toimiku kasutamisest. Enim tekitas probleeme väljalogimine ja klaviatuur. Kasutajatele meeldis näotuvastus, see tekitas turvalise tunde. Vaatluse tulemuste analüüsimisel tekkisid teemagrupid, millega oli vaja tegeleda.

Pärast seda anti rakendus kasutusele laiemale grupile ning selle käigus kasutati loodavat rakendust reaalses olukorras. Piloteerimise mõtte oli katsetada protsessi ja kohandada riistvara. Ülemineku laiendamisel oli vaja muuta ka kohtute töökorraldust, et nad edastaksid dokumendid teadmiseks läbi kohtute infosüsteemi (protsess on sama, nagu vabaduses viibiva isiku puhul). Samuti oli vaja õigusliku regulatsiooni muudatusi – laiendada VangS-is sätestatud kinnipeetavatele lubatud veebilehtede nimestikku. Kuigi piloot käivitus 2023. a juuni lõpuks ja artikli ilmutamiseks on kõik vanglad üle läinud uuele tööprotsessile, oli veel 2023. aasta lõpus probleemiks VangS muudatus, mis ei olnud obstruktsiooni tõttu jõustunud. (Nüüdseks on säte jõustunud).

Kindel soov oli katsetada, piloteerida, teha agiilselt, sest muudatus oli suur ja tähendas olulist muutust tööprotsessides. Kuna suurte muudatuste puhul on oluline osapooli kaasata, ei olnud eesmärgiks kõike ette kirjutada, vaid paika pandi põhiline nägemus ning tehti sammud katsetuse meetodil. Nii on lihtsam asju omaks võtta ja üleminek on teistel juba sujuvam, sest midagi on järele proovitud ning saadud teada edu ja ebaedu aspektid. Võib öelda, et vanglateenistus on olnud katsetuskultuuris eesrindlik, kuna avaliku sektori katsetamise juhendit tutvustati avalikule sektorile palju hiljem. Lisaks on katsetamise faktor teenuste väljatöötamisel oluline, kuna see võimaldab vähendada ebaõnnestumisi (Tooman *et al.*, 2023, lk 479).

Antud projekt oli osa suuremast innovatsiooniprojektist Eesti vanglates, mille eesmärgiks on kinnipeetavate taasühiskonnastamine infotehnoloogiliste lahenduste toel. Projektide kasusaajad lisaks kohtutele, vanglatele ja vangidele on ka vangide lähedased, kaitsjad, kohtueelsed menetlejad ning prokuratuur. Tahvlite võimaldamine toob kasu kogu ühiskonnale, kuna seni e-teenuste tarbimisest isoleeritud isikutel suureneb digipädevus, mis muudab nende naasmise ühiskonda sujuvamaks. Kasu saab ka majandus, kuna projekti tulemusena lüheneb dokumentide kättesaamisele kuluv aeg ning saatmisega seonduv postikulu, väheneb halduskoormus ja paberikulu ning ametnikud vanglates saavad tegeleda sisulise tööga, hoides seeläbi kokku ka ametnike väärtuslikku tööaega.

Projektidega seoses loodi vangidele alternatiivsed autentimisvõimalused – kaheastmeline autentimine näotuvastuse ja parooliga – ning soetati kolme vangla peale 200 tahvelarvutit (1:10 isiku kohta) ja muud lisatarvikud (nt kõrvaklapid).

Täiustati kinnipeetavate rahaliste vahendite arvestussüsteemi (K-raha), e-toimiku süsteemi, et kohtute infosüsteemi saadetud dokumendid läheksid kinnipeetavale mõeldud süsteemi, vangiregistrilt, et sinna liiguks teavitus kättetoimetamist vajava dokumendi kohta ja et vanglaametnikud saaks seadme kinnipeetavale viia. Tehti arendusi ka Vangiportaalis (maandumisleht, kus saab erinevaid teenuseid kasutada), kohtuinfosüsteemis ja digitoimikus.

Digiarenduste kõrval oli vaja tähelepanu pöörata sujuvale muudatuste rakendamisele, st tegeleda oli vaja pideva kommunikatsiooniga, koostada juhiseid, teha infotunde ja siseveebi postitusi. Lisaks tegeleti õigusaktide muutmisega.

1.4. Uurimisküsimused

Artikli eesmärk on välja selgitada:

- Milline võiks olla ametnike roll kinnipeetavate taasühiskonnastamisel digilahenduste toel?
 - » Kelle ülesanne peaks olema kinnipeetavate toetamine, abistamine juhendamine ning kuidas seda teha?
- Milline oli meie vanglaametnike valmidus digilahenduste kasutuselevõtmiseks?
- Milline oli kinnipeetavate valmidus digilahenduste kasutuselevõtmiseks?
- Miks taheti anda kinnipeetavatele tahvlid?
 - » Mis probleemi taheti lahendada?
 - » Mis probleemi tahvlite väljastamine lahendas?
- Millised olid parimad õppetunnid edaspidiseks?

2. UURIMISMETOODIKA

2.1. Kasutatud uurimismeetodid ja valim

Uurimisküsimustele vastuste saamiseks rakendasime kvalitatiivseid uurimismetoodikaid. „Kvalitatiivne uurimus vastab küsimusele miks ja kuidas ning võimaldab mõista keerulisi protsesse, seoseid ja põhjusi“ ning võimaldab aru saada, mida inimene tajub ja miks just nii, see annab kätte niidiotsad, millega edasi tegeleda (Koit, 2023, lk 147). Samuti annab kvalitatiivne meetod võimaluse võtta arvesse ka ridade vahel olevat infot (Kalmus *et al.*, 2015).

1. Tegime **kaks ekspertintervjuud** JM VO IT juhi Priit Postiga ja JM VO taasühiskonnastamise talituse juhataja Merike Sirendiga, kuna nende kogemused oma ala eksperdina on huvipakkuvad (Flick, 2006, lk 165). Tegemist on valdkonna juhtidega, mis seondub IT ja taasühiskonnastamisega, ning neil on nägemus, millised peaksid olema tuleviku vangla IT võimalused ja taasühiskonnastamise areng. Uurimisküsimuste eesmärk oli teada saada, miks taheti väljastada tahvlid ja mis probleemi nende võimaldamisega lahendada taheti, lisaks taheti saada nägemust tulevikuprotsessidest ja ametnike rollist taasühiskonnastamisega seoses, aga ka edasistest õppetundidest.

2. Tegime **kolm fookusgrupi intervjuud Tartu, Tallinna ja Viru vangla ametnikega**. Uurimisküsimuste abil oli soov saada teada, milline oli ametnike valmidus digilahenduste kasutuselevõtuks, kuidas tajuti seoseid tahvlite ja taasühiskonnastamise vahel. Lisaks sooviti saada ametnike arvamust parimatest õppetundidest ja sellest, mis probleemi tahvlite andmine nende arvates lahendas. Fookusgrupi intervjuude ajal püüdsime tähelepanu pöörata ka ametnike vanusele ja teenistuses viibitud ajale, et teada saada, kas peab paika hüpotees, et vanemad inimesed ja pikema staažiga ametnikud kardavad rohkem. Kokku osales **15 ametnikku**.
3. Tegime **fookusgrupi intervjuu kolme vangla juhtidega, keda piloteerimine puudutas**, kuna neil on teadmine, milline oli ametnike valmidus digilahenduste kasutuselevõtuks, sest nende juhitud tegelevad muutunud protsessi ja taasühiskonnastamisega. Uurimisküsimustega soovisime teada ametnike valmidust ja saada tagasisidet, mis probleemi tahvlite väljastamine nende arvates lahendas ning millised olid parimad õppetunnid edaspidiseks. Taas kord pöörasime tähelepanu ka vanusele ja teenistuses viibitud ajale. Kokku oli kaasatud **viis juhti**.
4. Tegime **fookusgrupi intervjuu Tartu vangla kinnipeetavatega, kes keeldusid tahvlite kasutamisest**. Uurimisküsimustega soovisime saada aimu, mis põhjustel nad keeldusid (hirmud, oskused vms), mis tingimustel nad oleksid nõus kasutama (st valmidus kasutamiseks). Taustateadmisenä on olemas kinnipeetavate vanuse andmed, mida oli vaja, et saada kinnitus või ümberlüke hüpoteesidele, et vanemaealistel kinnipeetavatel on probleeme digilahenduste kasutamisel ja et nende hirm on suurem. Kokku oli kaasatud **kuus kinnipeetavat**, aga realselt osales tagasiside andmises viis vang, kellest väga negatiivselt meelestatud vang saatsime poole vestluse pealt minema, kuna ta segas intervjuude läbiviimist.
5. Tegime **kaks fookusgrupi intervjuud Tallinna ja Viru vangla kinnipeetavatega, kes tahvleid kasutasid**. Uurimisküsimuste eesmärk oli saada teadmine kinnipeetavate valmidusest digilahenduste kasutuselevõtuga seoses, aga ka õppetundidest edaspidiseks ja ametnike rollist taasühiskonnastamisel. Sarnaselt keeldujatega oli oluline ka kinnipeetavate vanuse info. Kokku osales **seitse kinnipeetavat**.

Viisime läbi fookusgrupiintervjuud, kuna Koit (2023, lk 171) on öelnud, et fookusgrupp töötab teenuse või toote kiire testina kõige paremini ning sellega saab lühikese ajaga teada, mida kasutajad teenusest või tootest arvavad. Fookusgrupi intervjuu eesmärk on saavutada informantide omavaheline stimulatsioon, mis aitab kompenseerida uurija puudulikke teadmisi teema kohta (Vihalemm, 2014). Fookusgrupi miinuseks on see, et tuleb jälgida grupi käitumist, et kõige häälekama sõna ei jääks peale (Koit,

2023, lk 171). Keeldujate puhul tuligi üks intervjueeritav saata tagasi kambrisse, kuna ta ei lasknud teistel rääkida ega olnud tagasiside andmisest huvitatud.

Nii ekspertintervjuud kui ka fookusgruppiintervjuud olid ettevalmistatud poolstruktureeritud intervjuuna, et oleks võimalus paindlikult vestluse käigus kujunenud teemasid kajastada selliselt, et ükski uurimisküsimus ei jääks katmata ning vestlus oleks sujuv. Intervjuud helisalvestati ja transkribeeriti, kasutades veebipõhist kõnetuvastust (Olev ja Alumäe, 2022). Intervjuud helisalvestati, et neid oleks võimalik hiljem analüüsida. Koit (2023, lk 167) on toonud välja, et materjali üle kuulates märkab detaile. Osalejatele kinnitati, et nende antud tagasisidet isikustatud kujul kõrvalistele isikutele ei väljastata. Jälgiti ka, et kõik osapooled saaksid arvamust avaldada.

Tegime **küsitlusuuringu** (teisisõnu ankeetküsitluse) **Tartu vangla üksuste ametnikele**, kuna Tartu vangla oli esimene, kes läks tahvlitele üle. Beilmann (2020) on toonud välja, et küsitlusuuringuga saab koguda standardiseeritud infot suurelt hulgalt inimestelt, et saada teada inimeste hinnanguid ja arvamusi. Küsitlusuuringu eelis on võimalus koguda palju infot (Koit, 2023, lk 170). Miinusena saab välja tuua seda, et vastatakse ainult nendele küsimustele, mida küsitakse (Lazar *et al.*, 2010, p. 178), kuid selle kompenseerimiseks oli küsitlusse lisatud ka üks vabaküsimus, kus sai edastada täiendavaid mõtteid. Uurimisküsimustega soovisime teada, kas ametnikud olid muudatuseks piisavalt ette valmistatud (kas nad jõudsid tutvuda koostatud juhistega ning kui mitte, siis mis põhjusel), lisaks tahtsime teada, millised olid ametnike emotsioonid ja hirmud muudatuse ees – meid huvitasid ametnike hoiakud muudatuse suhtes. Abistavate küsimustega staaži ja vanuse kohta soovisime saada kinnitust hüpoteesile, et vanemad inimesed ja pikema staažiga ametnikud kardavad rohkem. Kuna muud uurimismeetodid olid tagasisideks piisavad, ei olnud seal osalenud ametnike vastamise määr oluline. Kokku andis tagasisidet **35 ametnikku**.

Osalejatele tutvustati uuringu eesmärki ja osalemise põhimõtteid, seda, et nende andmed on pseudonümiseeritud, v.a ekspertintervjuude puhul. Kõik tekstid loeti läbi ning märgiti uuringu raames olulised kohad, millest tekkisid kodeeritud märksõnad, mille põhjal hiljem otsiti need kohad käsitsi tekstist üles, grupeeriti uurimisküsimuste vastustena ning illustreeriti olulisemate tsitaatidega. Artikli järeldused tulenevad küsitluse tulemustest, intervjuudes räägitust, aga ka autorite kogemusest.

3. TULEMUSED

Uurimisküsimustele vastuste leidmiseks kasutati küsitlusuuringu ja intervjuude tagasisidet, kokku 70 inimese arvamusi, mis annab piisavalt hea ülevaate.

3.1. Küsitlusuuringule vastajate profiil ja tulemused

Küsitlusele andis tagasiside 35 teenistujat, kellest **kõige suurema osa**, 31,4% (11 in) moodustasid ametnikud, kes olid teenistuses olnud kuus kuni kümme aastat (täpsemalt vaata tabelit 4).

Tabel 4. Vastajate staaž

STAAŽI PIKKUS	OSAKAAL
Alla aasta	11,4%
1 kuni 5 aastat	22,9%
6 kuni 10 aastat	31,4%
11 kuni 15 aastat	11,4%
16 kuni 20 aastat	14,3%
Rohkem kui 20 aastat	8,6%

Vanuse järgi oli vastajaid kõige rohkem – 25,7% (9 in) vanusegrupis 18 kuni 25 aastat (täpsemalt vaata tabelit 5).

Tabel 5. Vastajate vanus

VANUS	OSAKAAL
18–25 aastat	25,7%
26–30 aastat	17,1%
31–35 aastat	17,1%
36–40 aastat	11,4%
41–45 aastat	11,4%
46–50 aastat	5,7%
51–55 aastat	5,7%
Vanem kui 55 aastat	5,7%

Kui uurisime, milliseid emotsioone tekitas teadmine, et kinnipeetavatele soovitakse anda tahvelarvutid, siis 48,6% (17 in) andis teada, et pigem positiivseid, 37,1% (13 in) tunnistas, et nad on neutraalsed ning 14,3% (5 in) olid selles küsimuses negatiivsete emotsioonidega.

Tabel 6. Vastajate emotsioonid

EMOTSIOON	OSAKAAL
Pigem negatiivsed	14,3%
Neutraalne	37,1%
Pigem positiivsed	48,6%

Alljärgnevas tabelites tuuakse täpsemalt välja ametnike profiil emotsioonide ja staaži (tabel 7) ning emotsioonide ja vanuse lõikes (tabel 8).

Tabel 7. Ametnike emotsioonid staaži lõikes

EMOTSIOON/ STAAŽ	ALLA AASTA	1–5 AASTAT	6–10 AASTAT	11–15 AASTAT	16–20 AASTAT	ROHKEM KUI 20 A	KOKKU
Positiivne	1	4	6	2	3	1	17
Neutraalne	2	2	4	2	2	1	13
Negatiivne	1	2	1			1	5

Tabel 8. Ametnike emotsioonid vanuse lõikes

EMOTSIOON/ VANUS	18–25 A	26–30 A	31–35 A	36–40 A	41–45 A	46–50 A	51–55 A	55+ A	KOKKU
Positiivne	4	4	2	1	3	2		1	17
Neutraalne	2	1	4	3	1		2		13
Negatiivne	3	1						1	5

Täpsemad küsitlusuuringule vastanute emotsioonid on kirjeldatud järgnevas peatükis.

3.2. Küsitlusuuringu ja intervjuude tulemused

3.2.1. Tahvlite võimaldamine – mis probleemi taheti lahendada ja mida see lahendas

Vangide ja ametnike käest uuriti, kas nad tajusid tahvlite kasutuselevõtu laiemat eesmärki, kas nad mõistsid, mis probleemi taheti lahendada. Mõlemad grupid mõistsid, et **tahvlite abil saab vähendada bürokraatiat**, sh paberimajandust. Üks vang tõi välja **enesearendamise aspekti**. Ametnikud mõistsid **seost taasühiskonnastamise ja digipädevuse vahel**. Mitu ametnikku tõi välja, et kinnipeetavatele on antud välise maailmaga võrreldes võrdsem võimalus digilahendusi kasutada, mis on oluline taasühiskonnastamisega seoses, eriti oluline on see pikalt vangistuses viibijate jaoks. Ametnike arvates **suureneb ka vangide vastutus** – tahvlit kasutades on neil võimalus rohkem iseseisvalt tegutseda ning materjale otsida.

/.../ Ma ise olin vaimustuses sellest ideest, et tulevad tahvlid. /.../ oma vastutus siis kasvab neil. /.../ kui nüüd mõelda taasühiskonnastamise peale, kuidas on eesmärgipärane kasvatada inimesteks n-ö, siis see on ideaalne näide, kuidas nad saavad iseenda jaoks midagi ära teha. /.../

Tajuti ka seda, et tekib **sotsiaalne kommunikatsioon**, sest tahvlite kasutamise käigus tekib paratamatult vajadus abi järele ja seda saavad pakkuda ametnike kõrval ka teised vangid, mis on positiivne. Hea suhtlemise oskus on taasühiskonnastamise oluline alustala. Üks juht tõi välja:

/.../ Võib-olla kui meie seisame seal, näpp sealsamas ees, õpetame seda tahvlit talle, et siis võib-olla mingisugune väike trots, et ametnik õpetab versus siis see kamraadlus, mis sul tuleb nagu kambrikaaslasega ja osakonnakaaslase poolt, kes sul seda asja selgeks teeb, võiks ka nagu head eesmärgid täita, et samamoodi küsid ise abi. Teine inimene hakkab õpetama sind, onju. Et see kasu on mõlemapoolne. Et saab see, kes õpetab, oskab suhelda ja seda mõtet edasi anda /.../

Toodi välja probleem, mida tahvel tulevikus saaks lahendada. Näiteks on tahvlite abil **võimalik vähendada julgeolekuriske**, kuna see annab võimaluse loobuda paberkirjadest, mille kaudu võivad vanglasse sattuda keelatud esemed. Üks ametnik nentis: „Mis praegu tehakse, on ju vaata kirja sisse immutatakse igasuguseid aineid.“

Nähti, et digitaalne kirjavahetuse lahendus **vähendab ametnike töökoormust**, kuna vanglasse saabunud kirju ei pea läbi otsima ega laiali jagama. Ametnik ütles: „See aitaks valvuri tööle kaasa hästi palju, et ei pea neid kirju kokku korjama. Ja jagama neid.“ Ja teine tõi välja: „Ja selle arvelt saab tahvlitega tegeleda.“

3.2.2. Ametnike roll taasühiskonnastamisel

Soovisime arvamusi, milline võiks olla ametnike roll vangide taasühiskonnastamisel digilahenduste toel ja uurisime ka, kelle ülesanne peaks olema isiku toetamine, abistamine ja juhendamine. Fookusgrupi intervjuudes arvasid ametnikud, et see on kogu üksuse roll. Pakuti ka, et sellega võiks tegeleda ka näiteks sotsiaaltöötajad või **kõik, kes vangiga kokku puutuvad**. Toodi välja:

Pigem nagu kogu üksus. /.../

Ekspertintervjuudest JM ametnikega tuli välja, et **digioskuste edasiandmine** ei ole pelgalt kontaktisiku töö, vaid sellega **võiks igaüks hakkama saada**, aga eelkõige võiks see olla üksuse ülesanne. Merike Sirendi tõi välja: „Üks on jah see, et seda teevad kontaktisikud või siis vanglateenistujad, ükskõik kes nad siis parasjagu on. Võib seda ju ka valvur üksuses teha, see ei ole kuidagi takistatud.“

3.2.3. Vanglaametnike valmidus digilahenduste kasutuselevõtuks

Soovisime teada, milline oli ametnike valmidus digilahenduste kasutuselevõtuks, ja uurisime ametnike emotsioone. Küsitlusuuringus neutraalseks jäänud ametnikud ei väljendanud erilisi emotsioone. Tõdeti, **et ei osatud veel mõelda, mis tahvlite väljastamisega kaasneda võib, oldi kõhklev**. Arvati, et kui asi toimima saab, siis on **kindlasti lihtne ja mugav**, aga **eeltöö ja paika saamine võtab aega. Kohati tajuti ka taasühiskonnastavat aspekti** ehk siis saadi aru, mis kasu see loob. Ametnik tõi välja:

Jaa, seda seletamist sai. Et kuhu poole me liigume ja et lõppkokkuvõttes see asi teeb nagu meie töö kergemaks. Alguses loomulikult seda ei tajutud, kuna tundus, et tuleb asju juurde ja me peame rohkem vaeva nägema, et see oli teema, mida sai kindlasti selgitatud kõvasti. /.../

Ametnike emotsioonid fookusgrupi intervjuudelt olid erinevad. Mõni tõi välja, et **alguses oldi nõrдинud, sest tajuti, et tahvlite võimaldamine on lisatöö, mõni oli neutraalne ja ootusärev**. Samuti toodi välja **usaldamatust** ja oli **hirm hakkamasaa-mise ja selle pärast, et tahvleid hakatakse lõhkuma**. Lõhkumise hirmu väljendasid ka küsitlusuuringule vastajad. Erilist muret tunti lõhkumise pärast just ettearvatute kinnipeetavate poolt. Ametnik tõi välja:

/.../ tekitas stressi lihtsalt ja kergelt nõrdimust meie töökoormuse ja täpselt see usaldamatus, et kuidas nad sellist asja hoiavad, hakkavad lõhkuma. /.../ Aga ei ole nii hulluks läinud õnneks. Üsnagi viisakas. /.../

Tõdeti, et algne hirm oli ennatlik, inimesed olid kinni vanas, mis tingitud ka teadmatuses, ning hetkel valitseb tõdemus, et **tahvlite võimaldamine on hästi käima läinud**,

ei nähta enam töökoormuse tõusu, pigem tajutakse kasutegureid ning ollakse positiivsed. Ametnik tõi välja:

Ei olnud päris kindel, kuidas tiigrihüpe võib ametnikke ja kinnipeetavaid mõjutada, kuidas töökorraldus sisse viia, aga tundus, et kartus osutus ennatlikuks.

Uurisime ka, milline oli vanglaametnike valmidus digilahenduste kasutuselevõtuks seoses ametnike vanuse ja staažiga. Toodi välja, et **kohati vanemad on tõrksamad**, aga mitte ainult tahvlite, vaid **ka muude muudatustega seoses**. Samas ei näinud teised tagasiside andjad otsest seost vanusega, vaid **pigem IT-pädevustega** või siis valitses seisukoht, et **noored võtavad muudatused ja uuendused automaatselt enda kanda ja nendel on lihtsam uuendustega kaasa minna**. Toodi välja:

/.../ see hirm ja teadmatus, et mis nüüd saama hakkab, oli suurem /.../ mulle tulid kohe igasse vanglasse ka uued töötajad, kes võtsid väga kiirelt seda omaks, aga need, kes olid vanemad ... oligi see, et pead vanast rutiinist välja tulema /.../.

Mõeldi ka **vangla julgeolekule** (lahti muukimine, kasutamine muul eesmärgil jne) ja **tunti selles osas hirmu**. Ametnik tõi välja:

Näen, et neid võidakse kasutada mitte otsatarbekohaselt, et saadaks sisse/ligi sinna, kuhu tegelikult ei peaks olema ligipääsu /.../.

Esines kommunikatsiooniprobleeme, sest osa ametnikke ei teadnud, et juhised on olemas. Teised tõdesid, et **infotundide salvestised olid olemas ja juhendid samuti, kuid** vestluse käigus jõuti selleni, et **pole jõudnud või olnud huvi neid vaadata**, pigem vaadatakse neid ning tutvutakse nendega vajaduspõhiselt. Üks juht tõi välja:

/.../ juhendid olid saadetud. Kes nendega tutvus, kes ei tutvunud, see on muidugi omaette asi. /.../

3.2.4. Vangide valmidus digilahenduste kasutuselevõtuks

Uurisime, milline oli vangide valmidus digilahenduste kasutuselevõtuks. Mõni vang keeldus tahvli kasutamisest ja soovisime nende käest teada, mis põhjustel nad keeldusid, et tuvastada nende hirme, millega tegeleda. Vesteldes nii keeldujate, ametnike kui ka juhtidega ja analüüsisides ankeetküsitluse tagasisidet, tuli välja, et osal on **hirm näotuvastuse ees**, kuid teised jällegi ei saa selle hirmu põhjustest aru. Ametnik ütles, et:

/.../ Mõned üksikud kinnipeetavad arvavad, et me jälgime neid läbi tahvelarvuti, ja seetõttu ei soovi nad sealsete asjadega tutvuda.

Kinnipeetavate vestlustest kui ka arutades ametnikega jäi silma, et **vangidel on häbi ja hirm, et nad ei oska tahvleid kasutada**, ja ollakse isegi nõus selle tõttu teenustest ilma jääma.

Sellepärast, et ma olen kuuskümmend kaks aastat vana – mille jaoks mulle seda vaja on? /.../ Ma ei ole kunagi teda kasutanud, ma ei oska seal mitte midagi teha. /.../ mina näen seda esimest korda, kui ma login ta endal sisse praegu ja järgmine kord ma tulen, ma ei mäleta enam mitte midagi. Mis siis saab? Hakkab jälle kõik otsast pihta. /.../

Keeldujatel oli **hirm, et tahvel läheb katki** (viidates, et see on kallis asi). Keelduja tõi välja:

Ja siin hirmutatakse meid sellise asjaga. Võtad tahvelarvuti, läheb katki, maksad seitse sotti. Misasja? /.../ Kust ma võtan selle seitse sotti? /.../

ja et **nendest ei piisa**.

Vesteldes keeldujatega, keda oli kokku kuus, tuli välja peamise kitsaskohana kehv kommunikatsioon, et neile anti liiga vähe ette teada ja **sunniti kiirustama, mis tekitas negatiivsust**. Keelduja ütles:

Viisteist minutit enne tööleminekut pead selle kõik välja mõtlema ja kiirustama. See ei ole normaalne ja kui sa esimest korda näed ka seda, et see ei ole normaalne /.../ ja siis ütleb: „sina hakka endale koodi välja mõtlema“. Mis kuradi koodi? Ma ei tea sellest ööd ega mütsi, sa räägid mulle, et sa hakka koodi välja mõtlema. No ma, mina tõusin püsti, lõin käega, läksin minema, oligi kõik.

Tahvlite kasutajad tõdesid, et **tahvleid nad ootasid ammu** ja see on **samm õiges suunas, aga** nende kohta on ka kriitikat – **funktsioonid on piiratud, kohati on lahendus kohmakas**. Tõdeti ka, et **tahvlitega on parem toimetada** kui paberil ja **info saab kiiremini kätte, on lihtsam**, kuna saab kirjutada oma sõnadega, ei pea kirjutama käsitsi, saab kasutada *copy-paste* funktsiooni ja **keegi ei saa omatahtsi sinu tekstist kokkuvõtteid teha ja teksti seeläbi moonutada**. Vang tõi välja:

See oli nii pikalt juba ette planeeritud. /.../ ainuke küsimus, mis seal teha saab. Funktsioone on vähe ja need, mis on võimaldatud, on ka poolikud. /.../ kui sul on vaja kohtuga suhelda, siis sul on mõnusam trükkida selle päris klaviatuuriga kui ekraani peal. /.../ emotsioon ... suund/samm õiges suunas. Töövahendina on ta kohmakas. Aga kindlasti parem, kui käsitsi kirjutada. /.../ Mina olen juba kohtuga suhelnud ja see on teinud asjad kindlasti lihtsamaks /.../ kõik, mis me oleme käsikirjaliselt kirjutanud /.../ kes see jaksab seda lugeda, esiteks on raskem lugeda ja ükski asi ei garanteeri, et kohtunik seda loeb. Praktika on see, et on tehtud kokkuvõtted meie kirjalikest pöördumistest, aga see on oma sisult puudulik ja muutunud.

Osal vangidel **puudus motivatsioon kasutamiseks**, kuigi juhised ja info olid olemas. Ametnik ütles:

/.../ Küsimus on selles motivatsioonis vaata. See on vaja nendega saavutada. Ja kui ta juba on valmis õppima, avatud, on vastu võtmas ja siis ta teeb, aga enne ta tõrgub. Mõnda on vaja lihtsalt motiveerida ... no nagu jonniv laps, noh. Tead isegi (*naerab*).

Tajuda oli ka **õpitud abitust**. Keelduja tõi välja:

Aga miks ma ei või niimoodi teha – mina kirjutan enda asjad paberi peale ja annan kontaktile ja kontakt toksib sisse nii nagu ma poest tahan ja ongi kõik?

Uurisime ka kinnipeetavatelt, kas on olemas abi saamise võimalused, kas ametnikud aitavad ja mis on toetanud. Toodi välja, et **kasutada on lihtne, juhised on olemas**. Vastajad ise abi ei vajanud, aga need, kes on vajanud, ütlesid, et **aitavad nii ametnikud kui ka kaasvängid ja kasuks tulevad varasem digipädevus**. Vang tõi välja:

/.../ on olemas inimesi, kes aitavad. /.../ Loomulikult, kui mingid küsimused on, siis ametniku poole pöördud, kasvõi valvuri juurde. /.../ Aga muidu ise saame hakkama. /.../ Seal on kõik kirjas ju, mida tuleb kuhu vajutada.

Meid huvitasid ka ametnike arvamused vangide hakkamasaamise teemal. Uurisime, kas on märgata mingeid märke teatud sihtgrupi osas, kellel on raskuseid. Põhiliselt mõjutab **vanus** ning probleeme põhjustavad lihtsad asjad, nagu näiteks puutetundlik ekraan, parooli väljamõtlemine vms. Küsitluses tõi üks ametnik välja:

Vanemad kinnipeetavad, kes tahvli kasutamisega hakkama ei saa. /.../ Üks kinnipeetav võttis pastaka ja tahtis tahvli peale pastakaga kirjutada. Kui selgitasin, et vaja on ekraani sõrmega puudutada, siis sellest ta aru ei saanud, et kuidas see üldse võimalik on /.../.

Toodi välja, et **suuri raskusi ei ole**, aga **mõningad isikud jäid hätta identifitseerimisega** (sh foto tegemine, parooli väljamõtlemine), kuid pädevamad kinnipeetavad pakkusid ise abi. Toodi ka välja **keelebarjääri** ja seda, et vangid esitavad seda kohati ettekäändena. Tegemist on n-ö põhimõtteliste keeldujatega. Toodi välja:

Ma ei räägi nagu sellest, et noh, kinnipeetav ütles, et ta ei saa aru, on ju tegelikult see vang saab nagu aru eesti keelest ka, eks ju, et seal mingisugune põhimõte, et umbes kui see on tahvlis, siis ma ei tutvu. /.../

3.2.5. Õppetunnid edaspidiseks

Soovisime ka teada, millised olid õppetunnid edaspidiseks. Vestluste käigus saime teada peamised probleemkohad, mille piloot välja tõi. Tuli välja, et **arvutid ei olnud alguses täielikult turvalised**:

Ma proovisin juba häkkida, keegi oli BIOSi parooli peale pannud /.../

Lisaks ilmnis kitsaskohana ka see, et **digitoimikus oli võimalik IT-abile** pöördumist esitades saata e-maile. Ametnik tõi välja, et:

Meil oli ka ametnikul see juhtum, et tal tuli mingi vangid pöördumine. /.../ et hakkavadki sealt kaudu mingid telefoni avaldused tulema? /.../ pole nagu kuulnud ja siis kahest kohast sai siis need maha võtta. Mis siis nagu tegelikult tuli välja, et see oli mingi auk ... /.../

Ilmnes ka, et vangide avalik **e-toimik vajab edasiarendusi**, et sinna ei kuvaks juba varasemalt kätte saadud materjale kätte toimetatavatena ning et kõiki helifaile kuulata ka saaks. Kinnipeetav tõi välja:

Näiteks seal digitoimik tehti lahti, aga salvestisi ei saa kuulata praegu /.../

Piloteerimise järel tajuti ka, et mõned vangid vajavad siiski täiendavat abi ja toodi välja **infotundide või gruppide vajadust**. Tõdeti:

See tahvel ongi praegu number üks ju. Täiesti aktuaalne teema, miks nagu ei võiks olla mingit sellist infotundi neile, kus nad saavad käia. /.../

Vestluste käigus jõuti ka selleni, et neid gruppe võiks korraldada ka vangid, kuid ekspertidega vesteldes sai selgeks, et selleks on **vaja koolituskeskkonda**, mis on täiendav arenduskulu.

Vesteldes IT juhi Priit Postiga, tõi ta õppetunnina välja, et **piloteerimine õigustas ennast**. Ta selgitas:

Piloot väiksemas ringis/sihtgrupis oli edu alus. Kõigile korraga viimine oleks olnud koormavam ja kui midagi täiesti kapitaalselt valesti oleks läinud, siis selle asja tagasipööramine oleks olnud pigem keeruline. Ma julgeks väita, et midagi kapitaalselt valesti ei läinud. Väiksemaid mingisuguseid äpardusi on ette tulnud, neid oleme üritanud hinnata jooksvalt, et kui tõsine probleem see on, ja siis otsustanud, mis me täpselt teeme – kas jätame midagi katki või lähme edasi või tagasi. Me pole mingit olukorda tagasi pööranud. Pigem hinnanud probleeme ja riske ja läinud edasi. Ja proovinud jooksvalt asjad paremaks saada.

3.2.6. Suurimad väljakutsed

Väljakutseid, millega e-teenuste laiendamisel silmitsi seisti, oli mitmeid. IT-juhi arvates:

Kõige keerukam oli projekti algusperiood, kui oli vaja välja mõelda, mismoodi asi toimima peaks hakkama, millised seadmed ja operatsioonisüsteemid valida, mismoodi võrk toimetab, kas see peaks toimuma näiteks läbi mobiilimasti või või siis läbi WiFi või siis üldse ainult kaabliga. Kogu selle asja läbimõtlemine, et me tulevikus probleemide ees ei oleks /.../ seda arutelu ja erinevate osapoolte kokku toomist, et see oli selle projekti juures kõige keerulisem osa.

Registrite ja Infosüsteemide Keskuse (edaspidi RIK) osa ülesandeid läks projekti keskel RIT-i ning mingil põhjusel enam asjad ei toiminud nii, nagu oli kokku lepitud. Paljud teemad jäid pikaks ajaks lahenduseta, ei tulnud vastuseid ja juuni lõpus oli tõsine oht, et pilooti ei saa käivitada, sest **seadmed ei olnud seadistatud**. Ka oli **probleemid WiFi võrgu loomisega**, kuna hankesse ei olnud kõik piirkonnad kirja saanud, kuhu oli vaja WiFi võimekus tagada. See aga tähendas lisahanget ning täiendavaid kulusid.

Kuna kinnipidamisel on erineva vanuse ja digioskustega vange, oli kohe projektide alguses selge, et **mõned vangid vajavad suuremat abi olenemata digilahenduse kasutajasõbralikkusest**.

3.2.7. Tuleviku taasühiskonnastavad ideed ja tegemised

Priit Post ja Merike Sirendi andsid ekspertintervjuude käigus täpsemat tagasisidet, mida tahvlid tulevikus eelkõige taasühiskonnastamise ja tööprotsesside optimeerimise mõttes võimaldavad.

2023. a oktoobrist said esimesed vangid võimaluse tellida kaupu e-poest. Lisaks on arendamisel videokohtumised, kus vang saab suhelda vangla ja lähedastega, et säilitada sotsiaalseid kontakte. Eriti vajalik on see nendele, kelle lähedased elavad vanglast kaugel või kelle lähedastel ei ole võimalik vanglasse kohtuma tulla. Videokohtumiste võimaluse puudumist on õiguskantsler korduvalt vanglatele ette heitnud. Merike Sirendi tõi eraldi veel välja riigiga suhtlust laiemalt, et vabanemise faasis oleks enne vabanemist võimalik teatud tegevused ära teha:

/.../et tingimata ei peaks üritama leida füüsilise kohtumise aegu, arvestades, et meil on vanglad kolmes asukohas.

Tulemas on pöördumiste portaal, kus kinnipeetav saab suhelda vangla administratsiooniga ning e-kirjade või *chat'i* võimekus, et saaks lähedastega suhelda, ning avavangla vangidele laiendatud interneti ja mobiiltelefonide võimaldamine, et nende ühiskonda sulandumine oleks sujuvam (nt seoses õppetegevuse või töötsemisega). IT-juht tõi veel välja tuleviku mõtetena ka veebilehtede laiendamise võimaldamist (nt Google Translate), õpetamist, oma andmete vaatamise võimalust, meelelahutust (nt videolaenutused, mängud vms).

4. JÄRELDUSED

Tulemuste põhjal saab öelda, et tahvlid võimaldavad vähendada bürokraatiat ja ametnike töökoormust. Jäävad ära ebavajalikud tegevused, mis omakorda võimaldab teha sisulisemat tööd. On avanenud võimalus tegeleda uutemoodi taasühiskonnastamisega digipädevuse suurendamise abil. Suureneb vangide enda vastutus, aga mis veelgi olulisem, edeneb sotsiaalne kommunikatsioon, kuna juhendamine nõuab nii selgitamise kui ka vastamise oskust.

Uued tööprotsessid muudavad paratamatult ka töö iseloomu ja tulemustest saab järeldada, et digipädevusega seotud taasühiskonnastamise protsessis on põhiline roll üksusel, ehkki sellega saab hakkama igaüks, kes vangiga kokku puutub. Tähtis on ka kinnipeetava enda motivatsioon, sest vastasel juhul ei saa vanglateenistus teda aidata. Oluline on igal juhul isiku toetamine ja abistamine, aga mitte tema eest ära tegemine, siis ta ei arene. Arusaadavalt ei näe kõik ametnikud endal rolli, kuna kõik ei tule muutustega nii hästi toime. Tehnoloogia saab olla samaaegselt nii võimalus kui ka oht (Koit, 2023, lk 205). Koit (2023, lk 219) toob välja, et kuna me elame kõige turvalisemal perioodil, siis see laseb tajuda ohtusid intensiivsemalt. See **põhjendab ka, miks muudatuse ees nii suur hirm oli**. Koit (2023, lk 220) toob ka välja, et „see mis tundub ohtlik, on sageli lihtsalt muutus...“. Igal juhul on oluline, et ka skeptilisemaid ametnikke toetaksid nii kolleegid kui ka juht. Oluline on sõnum, et uus lahendus ei ole midagi sellist, mida peaks kartma või nägema kui töökoormuse tõusu. Kui sellega tegeleda, siis pikas plaanis on kasu nii vangile kui ka ametnikele endile.

Ametnike meelsus tundus olevat seotud sellega, kas nad on tajunud muudatuse vajalikkust. Kui seda ei mõista, siis ongi keeruline muudatust enda jaoks põhjendada, eriti olukorras, kus esmapilgul võib töökoormus juurutuse tõttu suureneeda või hinnatakse, et seadmed on kallid vms. Hawlitschek tõstatas juba 2018. aastal küsimuse sellest, kui normaalne on rääkida tehnoloogiast ja vanglast, ning ütles, et mõned inimesed arvavad, et see on luksus, kui kinnipeetavatel on ligipääs internetile, kuid tänapäeval on digitaalsus igal pool ja normaalsusprintsip – et tehnoloogia on kättesaadav – kehtib ka kinnipeetavatele. See on kõik laiema eesmärgi nimel, et isikutel oleks lihtsam ühiskonda sulanduda, millest võidab kogu ühiskond. Siin oli oluline nii ametnike enda motivatsioon kui ka juhtide toetus. Väga selgelt oli aru saada, et kui ametnikud olid leidnud aja, et vaadata infotunde, lugeda siseveebi, kirju ja juhiseid ning juht oli neid kaasanud ja kõik üle selgitanud, siis olid ametnikud positiivsed. Suurte muudatuste puhul on vajalik pigem kommunikeerida rohkem kui vähem. Need ametnikud, kes olid juhendeid vaadanud, tõesid, et need on neid toetanud ja nad ei tajunud sellisel kujul teadmatust. Eks see sõltub ka, kuidas juht kommunikeeris ja kas ta kaasas kõiki piisa-

valt või oskas tekitada motivatsiooni. Seega **ei leidnud täielikku kinnitust hüpotees, et ametnikud ei saa aru muudatuse vajalikkusest.**

Kuna mure tahvlite lõhkumise pärast oli suur, siis arvestades seda, et lõhkumisi on vähe, võib eeldada, et tahvlitega nokitsemine võib vange hoopis rahustada ja võimalik, et mõjutada ka registreeritud sündmuste arvu. Kardeti ka muukimist ja seda, et materjal ei jõua kohale, kuid piloteerimise käigus leiti need kitsaskohad. Tulemuste põhjal sai kinnituse hüpotees, et **katsetamine õigustab end** – see oli edu võti, sest see andis võimaluse väiksemal grupil katsetada, kas lahendus toimib, harjuda tööprotsessidega ja need välja kujundada, vajadusel neid muutes ja selles ise osaline olles. Samuti said piloteerimisega seotud ametnikud jagada oma kogemusi kolleegidega, kes veel sellega kokku polnud puutunud ja seega oli võimalus nende hirme maandada.

Saab öelda, et leidis kinnitust hüpotees, et **vanemad inimesed ja pikema staažiga ametnikud kardavad rohkem.** Vestlused tõid välja, et vanemad on tõesti kohati tõrkisamad, kuid see pole mitte ainult seotud tahvlitega, vaid väljendub ka muude muudatustega seoses. Samas ei näinud teised tagasiside andjad otsest seost vanusega, vaid pigem IT-pädevusega, mis on vanemaealistel kehvem. Noorematel on lihtsam uuendustega kaasa minna.

Kinnipeetavatel esines erinevaid hirme, nt hirm näotuvastuse ees. Eks siin sõltu sellest, kui palju vangid ametnikke usaldavad. Osal oli hirm ja häbi, et nad ei oska digilahendusi kasutada. Siin on eriti oluline, et ametnike ja vangide vahel oleks usaldus. Vangid tõid välja, et nendes tekitas negatiivsust muudatuste kommunikatsioon. IT ja andmehaldus olid küll teinud vangide teavitamise *one-pager*'id, kuid täpsem kommunikatsioon sõltus sellest, kuidas üksus kommunikatsiooni lahendas – nuriseti selles pärast, et teavitamine oli pealiskaudne ja kontod taheti teha kiirustades ning neile ei selgitatud miks, mida, kuidas. Vangid vajasid aega ja selgitusi, milleks aga ametnikel aega ei olnud. Osa vajas personaalsemat lähenemist, mida oli tajuda ka fookusgrupi intervjuude käigus, sest pärast kuue vangiga toimunud tunniajast vestlust olid kolm isikut nõus konto ära tegema ja mõnel tekkis täiendavaid küsimusi, millest sai tajutud, et huvi on, aga nad vajavad tõeget. Need, kes tahvleid olid kasutanud, tõid välja, et see on samm õiges suunas, mida oodati ammu, aga ei saadud aru, et kõik funktsionaalsused, mis nad tahaksid, ei ole kohe saadaval. Toodi välja, et tahvlitega on lihtsam kui paberiga ja keegi ei saa nt kohtu poole pöördudes nende sõnu kirjaliku kokkuvõtte põhjal moonutada. Aga tõdeti, et kui funktsionaalsusi lisada, siis on ametnikel ka lihtsam ja tõuseb ka vangide motivatsioon tahvlite kasutamiseks. Üldiselt on neid lihtne kasutada, juhised on olemas, aga kui abi vajatakse, siis aitavad nii vangid kui ka ametnikud. Leidis kinnitust ka, et **vanemaealistel vangidel on probleeme digilahenduste**

kasutamise ja nende hirm on suurem. Vanematel on aga probleemid, mille peale ei oska tullagi, nt puuetundlik ekraan või parooli väljamõtlemine.

Kokkuvõtlikult saab öelda, et piloteerimine õigustas end. Digitaliseerimine muudab seda, kuidas me tööst mõtleme, ja töö sisu muutub järjest olulisemaks (Koit, 2023, lk 217). Digitaalsed muutused ei ole ainult tehnoloogiline protsess, seal on ka keerukaid sotsiaalseid aspekte, kus mängivad suurt rolli inimesed (Koit, 2023, lk 212). Selge on see, et ametnike roll muutub või õigemini see, kuidas me vangile läheneme ja temaga suhtleme. Vangla ei saa tema eest asju ära teha, vaid isikut tuleb suunata selliselt, et ta ise mõtleb ja vastutab. Kinnipeetavatel on vajadus suhtluse ja inimliku kontakti järele, et keegi leiaks nende jaoks aega. Jackson (2023) on rõhutanud, et näost näkku kontakt vangide ja töötajate vahel on hädavajalik, seega ei tohi digitaliseerimist kasutada sellise suhtluse vähendamiseks või kõrvaldamiseks. Vastupidi, digitaliseerimine vabastab ametnike aega, et suurendada näost näkku kontakti. Van De Steene (2023) toob välja põhimõtteliselt sama asja ning möönab, et tehnoloogia võib olla töö tõhusdamisel ja täiustamisel väga kasulik, kuid peab olema ettevaatlik, et näha seda inimtöö laienduse, mitte asendajana. Vanglaametniku töö pole enam ammu pelgalt püss õlal okastraatide vahel jalutada, vaid see tähendab mitmepalgelist tööd inimestega (Reivar dt, 2007, lk 33). Vanglateenistus peab kohanema. Ärme unusta vanglateenistuse väärtusi: me oleme inimlikud, pühendunud, asjatundlikud ning uuendusmeelsed.

KOKKUVÕTE

Artikli eesmärk oli anda ülevaade digiteenuste võimaldamisest kinnipeetavatele Eesti vanglateenistuses. Selleks korraldati kinnipeetavate ja ametnike hulgas uurimus, selgitamaks välja, mis on nende hoiak digiteenuste kasutuselevõtu suhtes ning kas nad näevad seda taasühiskonnastamise olulise osana. Lisaks, kas mõistetakse bürokraatia vähenemise ning tööprotsesside muutmise vajadust. Poolstuktrueeritud intervjuude käigus selgus, et mõistetakse muudatuste vajalikkust ning nähakse seda taasühiskonnastamise olulise osana. Lisaks oli tulemuseks, et rohkem asuti omavahel suhtlema tahvlitega toimetamisel, kuna oli vajadus juhendamise ja abi järele.

Oluline aspekt oli see, et kogu digilahendust ei võetud ühekorraga kasutusele terves vanglateenistuses, vaid järk-järgult eesmärgiga väiksema sihtgrupiga selgitada välja võimalikud kitsaskohad ning turvaaugud. Katsetamine igal juhul õigustas ennast, kuna selgusid nii murekohad, mida teiste üle teenistuse puhul *live*'i minnes arvestada, kui ka turvaaugud, nt selgus, et kasutaja saab saata e-kirja, mis pole aga lubatud. Seega

sai funktsionaalsust varakult muuta enne, kui suurem hulk isikuid on selle võimaluse avastanud.

Leidist kinnitust ka hüpotees, et vanemaealiste kinnipeetavate ja ametnike hirm digiteenuste kasutuselevõtu ees on suurem. Lisaks on pikema staaži ametnike hirm suurem. Järelikult tuleb nendele tulevikus rohkem tähelepanu pöörata ja neid taoliste muudatuste ellu viimisel toetada.

Kogu projekti vältel saadi kinnitus, et e-teenused mängivad aina suuremat rolli vanglateenistuse kaasajastamisel ning taaühiskonnastamisel. Lisaks oleme õigel teel, tehes seda läbi katsetamiskultuuri loomise, mis peaks olema avaliku sektori kohustuslik osa.

Riigikantselei katsetamise juhend avalikule sektorile rõhutab, et avaliku sektori ülesanne on lahendada ühiskondlikke probleeme võimalikult mõjusalt. 2022 aasta lõpus sõnastas vanglateenistus strateegia aastateks 2023–2027. Missiooniks on toetada õiguskuulekat eluviisi ja õigusrikkujate täisväärtuslikku lõimumist ühiskonda, luues seeläbi turvalisemat Eestit. Visiooniks on olla suure usaldusväärsusega sisejulgeolekuteenistus. Põhiväärtusteks on inimlikkus, pühendumus, asjatundlikkus ning uuendusmeelsus.

Uuendusmeelsus seisneb selles, et ollakse valmis kohanema muutuvale maailmale vastavalt. Olla avatud mõttele, et see, mis tõi meid täna siia, ei ole see, mis viib edasi, ehk kinnipeetavatele tuleb teha digiteenused kättesaadavaks sarnaselt tavakodanikega, kuna see aitab neil paremini ühiskonda naasta ning õiguskuulekalt toime tulla.

LIIS TOOM

Tartu Vangla IT ja andmehalduse valdkonna peaspetsialist

E-post: liis.toom@just.ee

Liis Toom lõpetas korrektsiooni eriala Sisekaitseakadeemias 2003. aastal. Magistrikraadi kaitses 2019. aastal Tartu Ülikooli info- ja teadmusjuhtimise erialal (*cum laude*). Tema magistritöö teema oli „Juurutusprotsessiga seotud edu ja ebaedu tegurid vangiregistri näitel“. Ta on vanglateenistuses eri ametikohtadel töötanud alates 2003. aasta augustist. Liisil on laialdased teadmised vanglateenistusest ja selle tööprotsessidest ning ta on olnud erinevate IT-projektide tellija, juurutaja ja juht. Tahvelarvutite võimaldamise projektis oli Liis projekti vanglapoolne tellija ning tegeles peamiselt vangiregistri ja avaliku e-toimiku vajalike muudatustega ning tööprotsesside muudatuste juhtimise ja juurutamisega. Lisaks töötab ta osakoormusega Sotsiaalkindlustusametis ohvriabi ja ennetusteenuste osakonna arendustalituse tugitiimis projektijuhina, kus tegeleb osakonna IT-arenduste ning www.palunabi.ee veebilehe sisuloomega.

TIINA UNUKS

Justiitsministeeriumi vanglate osakonna arendusnõunik

E-post: tiina.unuks@just.ee

Tiina Unuks on lõpetas 2011. aastal Tallinna Majanduskooli õigusteenistuse eriala ning omandas 2013. a magistrikraadi Tallinna Ülikoolis organisatsioonikäitumise erialal (spetsialiseerumisega militaar- ja paramilitaarorganisatsioonidele). Magistritöö teema oli „Stress ja läbipõlemine Viru vangla näitel“. Vanglateenistuses alustas 2011. aastal Viru vanglas inspektor-kontaktisiku ametikohal. Aastatel 2014–2021 töötas Maksu- ja Tolliametis juhtiva maksuaudiitorina ning 2021. aastal liitus Justiitsministeeriumiga, kus alustas karistuse täideviimise talituse nõunikuna. Hetkel töötab arendusnõunikuna, kus peamiseks väljakutseks on innovatsiooni eestvedamine vanglateenistuses.

KASUTATUD ALLIKAD

- Andvig, E., & Karlsson, B., 2020. Forskningsbasert evaluering av pilotprosjektet «NAV-veiledere i Nettverk etter soning». Forskningsrapport nr. 3. [Research based evaluation of the pilot project “NAV-counselors in Network after Prison”. Research report no 3]. Senter for psykisk helse og rus. Universitetet i Sørøst-Norge. [Vörgumaterjal] Leitav: <https://openarchive.usn.no/usn-xmlui/handle/11250/2676546> [Kasutatud 21.12.2023].
- [Anon.], 2017. *Challenges for the Future [Konverentsi märkmed]*.
- Beilmann, M., 2020. *Küsitlusuuringud*. [Vörgumaterjal] Leitav: <https://samm.ut.ee/k%C3%BCsitlusuuringud> [Kasutatud 21.12.2023].
- Durnescu, I., Ainsoo, D., Meiel, T., Miljan, M. & Tarkus, L., 2023. *Juhtumikorraldaja käsiraamat. Korrektsiooni põhiõskused*. Tallinn: Sisekaitseakadeemia.
- Euroopa Komisjon, 2021. *Innovatsioonihangete suunised*. [Vörgumaterjal] Leitav: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/PDF/?uri=CELEX:52021XC0706\(03\)&from=EN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/PDF/?uri=CELEX:52021XC0706(03)&from=EN) [Kasutatud 28.10.2023].
- Euroopa Komisjon, 2022. Digital Economy and Society Index. [Vörgumaterjal] Leitav: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/desi> [Kasutatud 28.10.2023].
- Flick, U., 2006. *An introduction to qualitative research* (3rd ed). Los Angeles etc.: SAGE Publications.
- Hawlitschek, K., 2018. *ICT Workshop*. [Vörgumaterjal] Leitav: <https://www.europris.org/file/report-ict-workshop-stockholm-2018/> [Kasutatud 22.12.2023].
- Jackson, G., 2023. *Digital Transformation of Justice: Experts from various parts of the world share their opinions*. [Vörgumaterjal] Leitav: <https://justice-trends.press/digital-transformation-of-justice-experts-from-various-parts-of-the-world-share-their-opinions/> [Kasutatud 21.12.2023].
- Juhkov, M., Bremen, M. E., Küünarpuu, Y. & Saarem, R., 2022. *Eakad kinnipeetavad Eesti vanglates. Uurimistöo*. Tallinn: Sisekaitseakadeemia.
- Justiitsministeerium, [s.a.]. *Kriminaalpoliitika põhialused aastani 2030*. [Vörgumaterjal] Leitav: <https://www.just.ee/kuritegevus-ja-selle-ennetus/kriminaalpoliitika-pohialused> [Kasutatud 22.12.2023].
- Kalmus, V., Masso, A. & Linno, M., 2015. *Kvalitatiivne sisuanalüüs*. [Vörgumaterjal] Leitav: <http://samm.ut.ee/kvalitatiivne-sisuanalüüs> [Kasutatud 22.12.2023].
- Koit, K., 2023. *Praktiline teenusedisaini käsiraamat ettevõtjale*. Tallinn: Äripäev.
- Lazar, J., Feng, J., & Hochheiser, H., 2010. *Research Methods in Human-Computer Interaction*. Chichester, UK: Wiley.

- Mulgan, G., Albury, D, 2003. *Innovation in the Public Sector. Strategy Unit, Cabinet Office*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.urban-response.org/system/files/content/resource/files/main/innovation-in-the-public-sector.pdf> [Kasutatud 28.10.2023].
- Mändmets, E.-M., 2015. Kuidas saavutada sidusrühmade poolehoidu? *KAJA*, nr 27, lk 11–12.
- Olev, A. & Alumäe, T., 2022. *Estonian Speech Recognition and Transcription Editing Service Baltic HLT*. [Võrgumaterjal] Leitav: <http://bark.phon.ioc.ee/webtrans/> [Kasutatud 31.08.2023].
- Otto, C., 2023. *Overcoming the Challenges of Introducing Digital Services to Analog Prisons*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://justice-trends.press/overcoming-the-challenges-of-introducing-digital-services-to-analog-prisons/> [Kasutatud 21.12.2023].
- Poulakka, P., 2019. *Technology in Corrections: Digital Transformation*. [Konverentsi märkmek].
- Reivaradt, Ö., 2007. *Tartu ja Viru vangla meie vanglasüsteemi arengu kontekstis. Lõputöö*. Tallinn: Sisekaitseakadeemia.
- Riigikantselei, 2023. *Katsetamise juhend avalikule sektorile*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://katsetamine.riigikantselei.ee/> [Kasutatud 28.10.2023].
- Siikarla, S., 2023. *Resocialisation through e-learning: motivation, skills, and expectations of Finnish inmates. Master's Thesis*. Tallinn: Sisekaitseakadeemia.
- Tooman, H., Roosipõld, A. & Rekkor, S., 2023. *Teenindusprotsesside juhtimine ja teenusedisain*. Tallinn: Tallinna Ülikool.
- Van De Steene, S., 2023. *Digital Transformation of Justice: Experts from various parts of the world share their opinions*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://justice-trends.press/digital-transformation-of-justice-experts-from-various-parts-of-the-world-share-their-opinions/> [Kasutatud 21.12.2023].
- Vangistusseadus* (2023), RT I 2000, 58, 376.
- Vanglateenistus, [s.a.]. *Ametikohtade üldtutvustus*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.vangla.ee/et/karjaar-ja-tookohad/ametikohtade-uldutvustus> [Kasutatud 16.08.2023].
- Vanglateenistus, 2022. *2022. aasta ülevaade*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://vanglateenistus.ee/meist/uudised-ja-arvud/aasta-ulevaated#item-2> [Kasutatud 25.12.2023].

Vanglateenistus, 2023. *Taasühiskonnastamine*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://vanglateenistus.ee/karistuse-kandmine-vanglas/karistuse-kandmine/taasuhiskonnastamine> [Kasutatud 22.12.2023].

Vihalemm, T., 2014. *Fookusgrupi intervjuu*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://samm.ut.ee/fookusgrupi-intervjuu> [Kasutatud 21.12.2023].

Wilhemsson, F., Jackson, G. & Makne, O., 2017. *How can ICT make the offender better prepared for release?* [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.euopris.org/file/expert-group-ict-how-can-ict-make-the-offender-better-prepared-for-release/> [Kasutatud 21.12.2023].